

Streszczenie

Uczenie się ma w obecnych czasach szczególne znaczenie i jest warunkiem sprostanienia wielu różnym wyzwaniom zarówno społecznym jak i gospodarczym. Odpowiednia edukacja umożliwi zdobycie potrzebnej wiedzy oraz przygotuje ludzi do funkcjonowania w społeczeństwie i na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy. Wymaga ona ciągłego doskonalenia się, dlatego najlepszą inwestycją człowieka powinno być kształcenie ustawiczne -przez całe życie. Badania rynków pracy wskazują jednoznacznie, iż wraz z poziomem wykształcenia jednostek rośnie ich uczestnictwo w zatrudnieniu, a maleje zagrożenie bezrobociem oraz biernością zawodową. Inwestycje w kształcenie społeczeństwa są w tej sytuacji najważniejszymi nakładami tak z punktu widzenia gospodarki jako całości, jak i tworzących ją podmiotów.

Nierównowaga na rynku pracy w Polsce, przejawiająca się w przestrzennym i kwalifikacyjno-zawodowym niedopasowaniu podaży do popytu na pracę oraz utrzymującym się bezrobociu strukturalnym, stwarza potrzebę poszerzenia posiadanych i zdobywania nowych kwalifikacji przez pracujących i bezrobotnych. Niestety, kształcenie ustawiczne mogące przyczynić się do rozwiązania tych problemów przez wiele lat było w Polsce traktowane marginalnie. Obecnie konieczne jest dostosowanie istniejącego systemu kształcenia do standardów wyznaczonych przez organizacje międzynarodowe i Unię Europejską. Polska - dzięki członkostwu w UE otrzymuje dofinansowanie z funduszy strukturalnych, w tym z EFS, będącego źródłem finansowania PO KL, który w latach 2008-2015 (rzeczywisty okres wydatkowania środków) stworzył szansę efektywnego rozwoju zasobów ludzkich, co powinno przyczynić się do równoważenia rynku pracy. PO KL zakładał bowiem wzrost zatrudnienia m.in. poprzez upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy.

Środki z PO KL na kształcenie ustawiczne w kontekście równoważenia rynku pracy wykorzystywały instytucje edukacyjne i rynku pracy, m.in. PUP i WUP, które miały za zadanie pozyskiwanie i gospodarowanie środkami z PO KL na realizację zadań z zakresu aktywizacji lokalnego rynku pracy, m.in. poprzez promowanie i organizowanie kształcenia ustawicznego. Istotną rolę odegrały również w tym zakresie uczelnie wyższe, otwierając kierunki studiów zgodnie z potrzebami wynikającymi z przemian społeczno-gospodarczych (regionu i kraju), tzw. kierunki zamawiane.

Podjęcie próby oceny efektywności wykorzystania środków z PO KL na kształcenie ustawiczne w kontekście równoważenia rynku pracy jest obszarem badań interesującym i aktualnym, szczególnie w obliczu zmian na nim zachodzących, a także przemian społeczno-gospodarczych

Celem głównym pracy jest próba odpowiedzi na pytanie w jakim stopniu środki z PO KL na kształcenie ustawiczne przyczyniły się do równoważenia rynku pracy województwa zachodniopomorskiego?, natomiast celem pomocniczym - ocena efektywności wykorzystania środków z PO KL na kształcenie ustawiczne w kontekście równoważenia badanego rynku pracy.

Na użytek rozprawy doktorskiej sformułowano następującą hipotezę badawczą: środki z POKL na kształcenie ustawiczne pozytywnie oddziałują na równoważenie rynku pracy.

W celu zweryfikowania celów i potwierdzenia hipotezy niezbędne było wykonanie następujących zadań badawczych:

1. Scharakteryzowanie specyfiki badanych rynków pracy.
2. Analiza dynamiki bezrobocia i zmian w strukturze zatrudnienia badanych rynków pracy.
3. Analiza zawodów deficytowych i nadwyżkowych.
4. Analiza wykorzystania środków z PO KL w badanych powiatach.
5. Ocena wpływu środków z PO KL (na podstawie wybranych projektów) na równoważenie rynku pracy w badanych powiatach.
6. Opracowanie prognozy dalszego oddziaływania programów wspierających kształcenie ustawiczne na równoważenie rynku pracy.

Przedmiotem badania jest efektywność wykorzystania funduszy unijnych w kontekście równoważenia rynku pracy. Podmiotem są trzy kluczowe obszary województwa zachodniopomorskiego (powiat m. Szczecin, powiat m. Koszalin, powiat koszaliński). Celom i hipotezie badawczej został podporządkowany plan pracy. Rozprawa obejmuje sześć rozdziałów i ma charakter teoretyczno-analityczny.

W pierwszym rozdziale omówiono koncepcję kształcenia ustawicznego. Przedstawiono jej istotę, cele i znaczenie dla krajów Unii Europejskiej oraz narzędzia jej realizacji. Przedstawiono najważniejsze dokumenty regulujące to zagadnienie w krajach członkowskich wspólnoty. W drugim rozdziale opisano przeobrażenia polskiego systemu kształcenia, obowiązujące w Polsce uregulowania prawne związane z kształceniem ustawicznym oraz dokonano ich analizy. Ponadto omówiono placówki i instytucje zaangażowane w proces kształcenia ustawicznego oraz formy i systemy zdobywania wiedzy.

W kolejnym rozdziale scharakteryzowano determinanty rynku pracy oraz ich oddziaływanie na jego kondycję. Wyszczególniono przeszkody i zagrożenia związane z jego prawidłowym funkcjonowaniem. Zobrazowano konieczność powiązania rynku pracy z system kształcenia. Ponadto omówiono rodzaje kompetencji i kwalifikacji zawodowych oraz wzrost ich znaczenia. W rozdziale czwartym scharakteryzowano funkcjonowanie EFS jako instrumentu polityki zatrudnienia oraz obszary jego wsparcia. Następnie opisano cele i działania realizowane przez PO KL oraz przedstawiono alokację środków tego programu wg priorytetów. W dalszej części rozdziału wykazano konieczność współdziałania polityki kształcenia i polityki zatrudnienia, a także przedstawiono istotę i znaczenie aktywnej polityki państwa na rynku pracy oraz narzędzia jej realizacji.

Rozdział piąty i szósty są empiryczne. W rozdziale piątym poprzez analizę czynników strukturalnych wpływających na rynek pracy scharakteryzowano badane powiaty oraz dokonano ich porównania. Szczególnie położono nacisk na ocenę sytuacji osób bezrobotnych z uwzględnieniem ich wykształcenia oraz osób długotrwale bezrobotnych w tych regionach. Zaprezentowano kształtowanie się struktury pracujących wg sektorów gospodarki PKD oraz sekcji. Następnie dokonano analizy zawodów nadwyżkowych i deficytowych i powiązano je z oceną form aktywizacji osób bezrobotnych w tym szczególnie związanych z kształceniem ustawicznym.

Szósty rozdział rozpoczęto od przedstawienia metodyki badań, następnie skupiono się na analizie środków pozyskanych z PO KL, ich wielkości, liczbie realizowanych umów w poszczególnych priorytetach i ich dominacji w badanych powiatach. Wyznaczono również współczynnik korelacji Pearsona określający związek pomiędzy wydatkami miesięcznymi z PO KL a przyrostem miesięcznym stopy bezrobocia. Następnie dokonano analizy form wsparcia związanych głównie z kształceniem ustawicznym realizowanych przez PUP w Szczecinie i Koszalinie, i finansowych ze środków PO KL oraz projektów realizowanych przez inne podmioty z priorytetów regionalnych PO KL. Oceniono ich zasadność pod kątem ofert pracy. Ocenę taką wykonano także w przypadku priorytetu centralnego - 4 gdzie beneficjentami środków PO KL były szkoły wyższe. Na końcu rozdziału za pomocą modeli wielowymiarowych 0-1 dokonano oceny oddziaływania dofinansowania środków PO KL na kształcenie ustawiczne w kontekście równoważenia rynku pracy badanych powiatów oraz wyliczono prognozę. W ostatniej części podsumowano całość badań, odniesiono się do celów, hipotezy i sformułowano najważniejsze wnioski płynące z przeprowadzonych badań.

Z wniosków tych wynika, że projekty EFS pomagały ograniczyć bezrobocie i bierność zawodową między innymi poprzez wsparcie przedsięwzięć z zakresu podnoszenia poziomu

wiedzy, umiejętności zawodowych, wspierania integracji zawodowej, jak i inicjatyw z zakresu usprawnienia procesu kształcenia oraz wspierania przedsiębiorczości. Środki z EFS umożliwiły m.in. założenie i rozwój wielu małych firm, a samozatrudnienie stawało się coraz częściej alternatywą dla pracy na etat. Dzięki nim, udało się odwrócić niekorzystną strukturę kształcenia. Wzrosła liczba maturzystów wybierających trudniejsze studia techniczne i „ściśle”.

Ze względu na złożony charakter rynku pracy efekty tych działań często są widoczne dopiero w dłuższej perspektywie czasowej, co potwierdza dokonana w rozdziale szóstym prognoza. Wielkość zaangażowanych kwot oraz liczba wspartych osób potwierdzają znaczny zakres oddziaływania środków PO KL, który wpływa pozytywnie nie tylko na dane ilościowe ale również i efekty jakościowe związane z funkcjonowaniem i kondycją rynku pracy.

Należy również zauważyć, że nie wszystkie projekty były odpowiednio przygotowane, analizowane i weryfikowane pod kątem potrzeb rynku pracy. Jednakże wszystkie działania mające na celu uświadomienie, szczególnie osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym oraz ludziom młodym, konieczności ciągłego uzupełniania i pogłębiania wiedzy oraz nabywania umiejętności potrzebnych na rynku pracy, przynoszą wymierne korzyści w postaci zwiększenia wartości kapitału ludzkiego, do czego przyczyniła się realizacja opisanych projektów.

Osiągnięte efekty umożliwiają ogólne stwierdzenie, że cele finansowane z PO KL przyczyniły się do podniesienia poziomu aktywności zawodowej, zwiększenia zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo, poprawy zdolności adaptacyjnych pracowników oraz pośrednio zmniejszenia obszaru wykluczenia społecznego. Tym samym częściowo zrealizowano cele założeń samego PO KL, lecz nie wszystkie. Niektóre nadal wymagają realizacji w tym odnośnie upowszechnienia edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia, zwiększenia jakości usług edukacyjnych oraz ich silniejszego powiązania z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy.

Biorąc powyższe pod uwagę można powiedzieć, że badania potwierdziły efektywność wykorzystania środków z PO KL na kształcenie ustawiczne i ich wpływ na poprawę sytuacji na rynku pracy - co pozwoliło odpowiedzieć na pytanie postawione w celu głównym - że w stopniu znacznym przyczyniają się one do równoważenia rynku pracy.

Należy jednak zauważyć, że realizacja długofalowych strategii w zakresie polityki edukacyjnej wymaga ciągłego monitorowania rynku pracy. Położenie większego nacisku na edukację i szkolenia wydaje się być najlepszym sposobem na zwalczanie bezrobocia, wykluczenia społecznego oraz wyrównywanie różnic między regionami. Bez nastawienia na

rozwój i stałe podwyższanie kwalifikacji oraz doskonalenia i nabywania nowych umiejętności zawodowych i społecznych, trudno będzie sprostać ostrej rywalizacji na rynku pracy. Polska aprobuje koncepcję „uczenia się przez całe życie” jako taką oraz podejmuje wysiłki w celu jej urzeczywistnienia, jednakże osiągnięte do chwili obecnej postępy są dalece niewystarczające. Wyzwaniem na przyszłość jest kompleksowe podejście do omawianej problematyki, między innymi poprzez lepsze dopasowania projektów realizowanych z funduszy unijnych związanych z propagowaniem kształcenia ustawicznego do lokalnych i regionalnych potrzeb oraz dalsze działania zmierzające do zwiększenia inwestycji w kapitał ludzki.